

Den utvidede utenriks- og konstitusjonskomite
Møte tirsdag den 23. oktober 1962 kl. 18.

Møtet ble ledet av fung. formann, R ø i s e l a n d .

Til stede var: Bondevik, Braadland, Kjøs, Langhelle, Tande (for Langlo), Steen (for Finn Moe), Torbjørn Hagen (for Nordahl), Jakob Pettersen, Selås (for Reinsnes), Røiseland, Rakel Seweriin, Ingvaldsen, Stray (for Bergesen), Leirfall (for Borgen), Sandberg (for Borten), Dahl, Granli (for Hegna), Hønsvald, John Lyng, Johs. Olsen, Treholt og Klippenvåg (for Watnebryn).

Til stede fra Regjeringen: Utenriksminister Lange og forsvarsministeren, statsråd Harlem.

Dessuten ble følgende embetsmenn gitt adgang til møtet: fra Utenriksdepartementet, statssekretær Engen, utenriksråd Ræder, ekspedisjonssjefene Evensen og Kristiansen, direktør Hedemann og konsulent Vibe.

Fung. formann: Den utanrikspolitiske situasjonen har skifta nokså mykje på dei siste 24 timane, og eg skulle gå ut frå at alle medlemene av denne komiteen har eit ønske om å bli orienterte om det som Utanriksdepartementet måtte vite i samanheng med det siste som har hendt. Eg gjev ordet til utanriksminister Lange.

Utenriksminister Lange: Jeg må vel kunne forutsette at president Kennedys tale i hovedtrekkene er kjent av komiteens medlemmer i dag fra presse og fra kringkasting, så jeg ikke skulle behøve å foreta noen detaljert gjennomgåelse av den. Men det er vel enkelte punkter i den som det kan være grunn til å stoppe et øyeblikk ved.

Utgangspunktet for hele talen og for den "karantene" som den proklamerer, er først og fremst at det i løpet av den aller siste uken – nærmere bestemt fra 15. oktober – er konstatert gjennom flyfotografering at der på Cuba befinner seg et betraktelig antall sovjetiske raketter av to typer: en type med såkalt "medium range", som har en rekkevidde på 1000 sjømil, og en annen type, som kalles "intermediate range", som har en rekkevidde på 2 000 sjømil. Man mener videre å ha konstatert og fått det bekreftet gjennom fotografier som for øvrig ble forevist for NATO-landenes ambassadører under et møte i Washington i går kveld, at noen av disse rakettene allerede er operative, det gjelder mobile raketter som ikke krever fast anlegg for å kunne fyres av, og at andre er under montering og de tilhørende utskytingsrampene under rask bygging.

Det man ikke vet med sikkerhet – det står ikke her i talen, men det fremgår av kommentarer som er gitt under et møte i NATO's råd i går kveld hvor tidligere utenriksminister Dean Acheson var til stede som spesiell utsending fra presidenten – er hvor vidt det i øyeblikket finnes kjernefysiske krigshoder til disse rakettene på Cuba. Det eneste som man med sikkerhet har kunnet konstatere, er at det er under bygging lagre som er av den type som man pleier å bygge for å oppbevare kjernefysiske krigshoder.

Rekkevidden av disse rakettenes er slik at de kan dekke mål i hele De forente stater, store deler av Canada opp til Hudson Bay, de kan dekke hele Mellom-Amerika og Sør-Amerika så langt syd-vest som til Lima i Peru.

I tillegg til disse rakettenes er det konstatert at det er kommet til Cuba og delvis, så vidt en kan forstå, allerede i operativ stand, et betydelig antall av de nyeste russiske MIG-jagere. Det er ikke på det rene i hvilken grad det er flyplasser i noe antall på Cuba som kan danne baser for de store bombeflyene, mens det derimot, så vidt jeg har oppfattet det, er flyplasser som kan være baser for MIG-jagerfly. Heller ikke vet man med noen sikkerhet om det i øyeblikket befinner seg kjernefysiske bomber som disse flyene kan føre med seg på Cuba. Men det er denne dramatiske forandringen av situasjonen i løpet av dagene siden 15. oktober som ble utgangspunktet for beslutningen om å gå betydelig lenger enn det var varslet tidligere hvor det gjelder inngrep mot skipsfarten på Cuba.

Det som nå proklameres, er i virkeligheten en full blokade av Cuba for enhver tilførsel ved et hvilket som helst lands skip av hva som kalles "offensivt militært utstyr."

Alt da det var tale om de tidligere varslede inngrep mot allierte lands skipsfart, gjorde det seg her hos oss gjeldende alvorlige betenkeligheter ut fra folkerettslige betraktninger. For en skipsfartsnasjon som kanskje mer enn noen annen nasjon er avhengig av havens frihet og av at denne frihet blir respektert, må det jo fremstille seg som ytterst betenkelig at man i fredstid, går til inngrep overfor skipsfarten som, i hvert fall etter det som i de siste menneskealdre har vært etablert folkerettslig praksis, ikke har noen hjemmel i folkeretten. Nå påberoper presidenten seg i sin tale retten til selvforsvar, og henviser til artiklene i RIO-pakten av 1947, som er grunnlaget for organisasjonen av amerikanske stater, og i flukt med påberopelsen av disse artikler som definerer forutsetningene for felles forsvarstiltak, er det at rådet i organisasjonen av amerikanske stater er sammenkalt på amerikansk initiativ og vel holder møte i dette øyeblikk. Dessuten påberoper presidenten seg retten til individuelt og kollektivt selvforsvar slik den er definert i artikkel 51 i FN-pakten, og i flukt med dette har De forente stater bedt om at Sikkerhetsrådet må bli sammenkalt på kort varsel. Man har allerede i det brevet som den amerikanske FN-representant Adlai Stevenson har sendt til rådets president, som i denne måned er den sovjetrussiske representant Zorin, bebudet et resolusjonsforslag som fra amerikansk side vil bli lagt fram i Sikkerhetsrådet.

Dette forslaget består av tre punkter. I det første krever Sikkerhetsrådet at Sovjet-Unionen skal trekke tilbake eller ødelegge alt offensivt militært utstyr som man i strid med avgitte forsikringer har ført inn i og montert på Cuba. Det annet punkt er en fullmakt til og en oppfordring til generalsekretæren om å sende FN-observatører til Cuba, slik at de kan overvåke demonteringen og fjernelsen av disse offensive våpen. Det tredje punktet er en forsikring om at i det øyeblikk det er konstatert at disse våpen er demontert, vil karantenen bli opphevet, og en innstendig oppfordring fra Sikkerhetsrådet til De forente stater og Sovjet-Unionen om snarest mulig å komme sammen til forhandlinger om situasjonen og om å søke en fredelig utvei av den.

I presidentens tale er det også sagt at presidenten har sendt et brev til Krusjtsjov, hvis innhold han ikke går inn på i sin tale. I pressekommentarer som er kommet fra amerikansk side nå i de aller siste timene, understrekes det at det siste avsnitt i presidentens tale og Stevensons brev til Sikkerhetsrådets president, er å oppfatte som en invitt til et toppmøte snarest mulig med Sovjet-Unionens ledere.

De skritt som er varslet i presidentens tale ut over det første tiltak, selve karantenen, er for det annet en økt og stadig overvåking av Cuba og den militære oppbyggingen der. For det tredje omfatter de en erklæring om at det er De forente staters politikk å anse ethvert kjernefysisk fjernstyrt våpen som fra Cuba blir sendt mot noen som helst nasjon i den vestlige halvkule, som et angrep fra Sovjet-Unionen på De forente stater, noe som vil utløse full gjengjeldelse mot Sovjet-Unionen. Det fjerde punkt er en erklæring om at De forente stater har styrket sin base i Guantanamo på Cuba, har evakuert i går alle pårørende for det amerikanske personell der og beordret nye militære enheter til å holde seg i beredskap. Det femte punkt er opplysningen om møtet i organisasjonen av amerikanske stater. Det sjette punkt er opplysningen om at De forente stater har krevet et møte i Sikkerhetsrådet, og det syvende og siste punkt er en direkte henstilling fra presidenten til Krusjtsjov om å opphøre med og fjerne denne hemmelige, hensynsløse og provoserende trussel mot verdensfreden og mot stabile forhold mellom de to nasjoner. Det er videre en oppfordring om å opphøre med "this course of World domination" – denne politikk som tar sikte på verdensherredømme – og om å gå sammen med den amerikanske president i en "historic effort to end the perilous arms race and transform the history of man" – en oppfordring om å søke å komme fram til virkelig praktiske resultater i nedrustningssaken.

Ut over disse konkrete skrittene inneholder talen også et avsnitt rettet til det cubanske folk. Det kan i noen grad leses som en oppfordring til motstand mot Castro, men er først og fremst en forsikring til det cubanske folk om at disse skrittene som nå blir tatt, ikke er rettet mot det cubanske folk, men mot det fremmeddirigerte regime som har satt seg fast på Cuba. – Det er vel hovedinnholdet av presidentens tale.

I NATO's råd i går kveld ble det opplyst at NATO's militære instanser hadde hatt møte og var blitt orientert fra amerikansk side om de tiltak som nå vil bli satt i verk mot Cuba. Men det var samtidig blitt presisert at det i NATO-området fra amerikansk side ikke var truffet noe beredskapstiltak for de amerikanske troppenes vedkommende. – Derfor har heller ikke NATO's militære myndigheter tatt noe skritt for å etablere noen av de omforente beredskapstrinnene. Dette er vel helt åpenbart begrunnet i et ønske om så langt det er mulig å unngå at de tiltak som blir truffet fra amerikansk side, blir oppfattet som en NATO-aksjon, og at det for så vidt som de måtte bli oppfattet som en NATO-aksjon skulle utløse mottiltak rettet mot NATO-landene som sådanne fra Sovjet-Unionens side. Men det ble samtidig understreket av Acheson personlig – men han presiserte at det var hans personlige vurdering og at han ikke hadde noe mandat fra presidenten til å fremholde dette – at han for sin del regnet med som så å si uunngåelig at det kunne komme og ville komme mottrekk fra sovjetisk side i Berlin. Om så skjer, vil dette skape en ny situasjon også

for NATO som allianse, idet det jo gjennom det siste år og vel så det har vært drøftet hvilke mottiltak som må settes i verk hvis det gripes inn fra russisk side i Berlin mot det som man er enig om å betrakte som den vestlige verdens vitale interesse i Berlin som må forsvares der: De vestlige troppers nærvær, deres frie adkomst til Berlin og den frie adkomst til Berlin også for Berlins sivile behov. Det er de tre hovedpunkter, og heri ligger også forutsetningene for at Berlin kan opprettholde det styre som befolkningen selv ønsker å leve under.

Regjeringen har hatt møte i dag og har vurdert situasjonen for vårt vedkommende dithen at det heller ikke er noen grunn for oss her i Norge til å gå til beredskapstiltak som vil kunne misoppfattes som en oppbygging til militær aksjon av noen art. Det er i all stillhet tatt de selvfølgelige skritt som f.eks. å påse at sambandsinnretningene er fullt bemannet. Det gjelder både på den militære og på den sivile side. I Utenriksdepartementet har vi for eksempel sørget for at det er chiffermessig beredskap døgnet rundt, og vi har i Utenriksdepartementet dessuten beordret alle stasjonssjefer som ikke er på sin post i øyeblikket, tilbake til sin post så snart det er praktisk mulig. Men ut over dette er det ikke truffet beredskapstiltak her i Norge. Vi står selvfølgelig i nær kontakt med NATO's myndigheter, og hvis det skjer ting innenfor NATO-området som skaper en ny situasjon, vil jo det også da gjøre det nødvendig for oss å overveie ytterligere beredskapstiltak her i Norge. Allerede for flere uker siden besluttet Regjeringen å sammenkalle Forsvarsrådet til et møte i morgen. Det er altså en sammenkallelse som er skjedd helt uavhengig av denne nye Cuba-situasjonen, men møtet i morgen formiddag vil også gi Regjeringen anledning til å samrå seg med de militære sjefene om hele situasjonen slik den i morgen vil kunne presentere seg. Vi må her regne med at situasjonen kan forandre seg fra time til time.

Den reaksjon som hittil er kommet fra sovjetisk side, foreligger i form av en erklæring som er sendt ut i ettermiddag, og som ifølge et telegram vi har fått gjennom NTB og Reuter arter seg som en appell til alle verdens folk og regjeringer, og som fremholder at De forente stater i og med beslutningen om å blokkere Cuba har tatt på seg et tungt ansvar for verdens skjebne. Erklæringen betegner de amerikanske påstander om at Cuba utgjør en trusel mot De forente stater som hylerske, og slår fast at dersom aggressive krefter starter en krig, vil Sovjet-Samveldet gi et kraftig svar. Den sovjetiske regjering tar i erklæringen til orde for en øyeblikkelig sesjon i FN's Sikkerhetsråd, og stempler den amerikanske handling som et hittil uhørt skritt i internasjonale forbindelser og en utfordring til alle fredselskende folk. Erklæringen appellerer til alle regjeringer og folk om å protestere mot De forente staters opptreden, og understreker at den sovjetiske regjering vil gjøre alt som står i dens makt for å stenge de aggressive kretser i De forente stater. Det vil bli truffet tiltak slik at Sovjet-Samveldet ikke lar seg overrumple, men vil være i stand til å slå tilbake en angriper, heter det i erklæringen. Videre spør erklæringen om med hvilken rett De forente stater opphever seg til herre over andre folks skjebne.

Det blir ikke tatt standpunkt til president Kennedys påstand om at Sovjet-Unionen har opprettet utskytingsbaser for kjernefysiske raketter på Cuba, men

derimot blir de imperialistiske kretser i De forente stater anklaget for å prøve å diktere Cuba hvilke våpen øya skal ha til sitt eget forsvar.

Det sovjetiske nyhetsbyrå Tass hevder i en melding fra New York at president Kennedys plan ikke levner tvil om at de herskende amerikanske kretser har slått inn på en kurs som innebærer muligheter for de alvorligste konsekvenser. Presidenten ga uttrykkelig til kjenne at i sitt forsøk på å kvele den cubanske trusel, heter det, vil De forente stater ikke en gang unnsøge seg for å starte en kjernefysisk krig.

I betraktning av det som er skjedd, vurderer jeg denne erklæring som moderat qua reaksjon. Om man kan legge noe mer i det, er det ikke godt å vite.

Nå er det til Sikkerhetsrådet foruten det amerikanske resolusjonsforslag allerede innkommet en klage fra Cuba med De forente stater, så for Sikkerhetsrådet når det trer sammen – sannsynligvis i ettermiddag etter amerikansk tid – i samsvar med den sovjetiske anmodning om snarest mulig å få et møte, vil det foreligge både det amerikanske resolusjonsforslaget og en cubansk klage over Amerikas forente stater.

Det som gir størst grunn til uro, er at det i de kommentarene som foreligger fra offisielt eller offisiøst amerikansk hold til presidentens tale, blir presisert at denne såkalte "karantene" i praksis betyr at ethvert skip fra et hvilket som helst land, som har kurs for Cuba, vil bli stanset av amerikanske flåtestridskrefter i rom sjø – altså utenfor cubansk territorialfarvann – og vil bli tvunget til å stanse hvis det ikke stanser eller snur frivillig. Hvis det ikke stanser etter varselskudd, vil det bli beskutt slik at det derigjennom stanses og kan visiteres av de amerikanske flåtestridskreftene for at de skal kunne forvise seg om at det ikke fører last av offensive våpen bestemt for Cuba. Dette innebærer naturligvis risiko for at idet det eventuelt blir avfyrt skudd mot et sovjetisk skip i rom sjø, kan det komme en ganske voldsom reaksjon fra sovjetisk side.

Det går i New York ifølge en telefonsamtale jeg hadde i ettermiddag med justisminister Haugland, som er der borte som formann for vår delegasjon til Generalforsamlingen, rykter om at det er sovjetiske eller i hvert fall østblokkskip på vei til Cuba, som i løpet av det nærmeste døgn vil komme i en slik avstand fra Cuba at det kan bli aktuelt for amerikanerne å stanse det. Dette er rykter som det ikke er kommet noen bekreftelse på, men som tydeligvis går iherdig i delegasjonskretser i New York. Derimot later det til å være mer hold i en melding om at et spesialbygd sovjetisk transportskip – underforstått da spesialbygd for transport av raketter – har forlatt sovjetisk havn og vil i løpet av de nærmeste 8 dager komme så nær Cuba at det kan bli aktuelt å forsøke å stanse det med makt. I mellomtiden vil jo da tingene ha gått sin gang i De forente nasjoner. Der regner man med at dette amerikanske resolusjonsforslaget vil bli stanset ved et sovjetisk veto, og at saken deretter, under Uniting for Peace-resolusjonen, vil bli brakt inn som hastesak for Generalforsamlingen, hvor da den samme resolusjon, med de endringer som er nødvendig fordi det nå blir Generalforsamlingen som beslutter og ikke Sikkerhetsrådet, vil bli fremmet fra amerikansk side så vidt man kan forstå. For min del vurderer jeg det slik at ved behandlingen i Generalforsamlingen vil det være

naturlig for den norske delegasjon å støtte det amerikanske resolusjonsforslaget, med dets oppfordring til å stanse oppbyggingen på Cuba, med dets oppfordring til å sende FN-observatører til Cuba og med dets oppfordring til de to hovedmakter om øyeblikkelig å ta forhandlingskontakt med hverandre.

Jeg tror det var det jeg i første omgang hadde å si.

Fung. formann: Eg takkar utanriksministeren for utgreiinga, og eg vil høyre om nokon har spørsmål eller merknader å kome med.

Ingvaldsen: Jeg har lest et sted i dag at Canada sperrer sine flyplasser for fly fra Sovjet. Foreligger det noe om at fly også vil bli stoppet?

Utenriksminister Lange: Det foreligger i kommentarene opplysning om at i denne omgang – men det presiseres i denne omgang – gjelder blokaden eller karantenen, for å akseptere den amerikanske språkbruk, transporter til sjøs og utelukkende transporter av offensivt militært utstyr. Men det sies at man ikke kan utelukke at slik transport til sjøs også kan foregå ved hjelp av ubåter, og da vil det bli spørsmål om å gripe inn overfor ubåter og stanse dem for undersøkelse. Det blir videre i kommentarene sagt – men hvor autoritative kommentarene er på det punkt, har jeg ikke grunnlag for å vurdere fullt ut – at man ikke kan utelukke at hvis blokaden av sjøtransporter viser seg effektiv, så kan man fra sovjetisk side gripe til lufttransport, og da, hvis det inntreffer, kan det bli aktuelt også å stanse lufttransporter av offensivt militært utstyr til Cuba.

John Lyng: Hva mener Utenriksdepartementets folkerettsekspert om den folkerettslige, eller kanskje heller folkerettsstridige side ved de amerikanske tiltakene, spesielt naturligvis da at det bebudes at andre lands skip vil bli bordet i rom sjø?

Utenriksminister Lange: Rettsavdelingen i Utenriksdepartementet ved ekspedisjonssjef Jens Evensen har i dag laget et notat, som jeg fikk like før jeg gikk i dette møte, om de folkerettslige aspekter. For å si det kort, så kommer Rettsavdelingen til at det i gjeldende folkerett ikke er hjemmel for den form for blokade i fredstid som her proklameres mot en utenforstående stat.

Det er en reaksjon som vi for så vidt allerede har vært inne på i forbindelse med de forslag som var fremmet i De forente nasjoner om å gripe til sanksjoner mot Sør-Afrika på grunn av apartheid-politikken, og også mot Sør-Afrika på grunn av dets misligholdelse av sitt mandat over Sørvest-Afrika. Det har også vært fremme tanker om resolusjonsforslag om sanksjoner av denne art mot Portugal i forbindelse med situasjonen i Angola og Mosambique. Det har også vært på tale, men der tror jeg ikke det ennå foreligger noe utformet forslag, om slike skritt overfor Sør-Rhodesia i forbindelse med forfatningssituasjonen der.

Vi har fra norsk side i De forente nasjoner gitt uttrykk for at vi er sterkt betenkt ved at man slår inn på denne veien med handelspolitiske tiltak, understøttet

med militær makt eller ikke, som i fredstid vil representere et brudd og et tilbakeskritt i forhold til det som er bygd opp av folkerettslige tradisjoner gjennom mange slektledd spesielt hvor det gjelder ferdselen på det frie hav.

Det samme resonnement kan gjøres gjeldende overfor dette som nå er satt i verk fra amerikansk side, eller er bebudet satt i verk fra amerikansk side. Det kan også gjøres gjeldende den slags betenkeligheter mot en del av de ikke-militære mottiltak mot eventuelle russiske overgrep i Berlin som har vært under drøfting i NATO's råd, uten at de ennå er vedtatt satt i verk.

Vi står her overfor en utvikling over et bredt felt, som fra en liten sjøfartsnasjons synspunkt må framstille seg som ytterst betenkelig, fordi den i virkeligheten skrur tilbake utviklingen på det folkerettslige område hvor det gjelder den frie ferdsel og det frie handelssamkvem i fredstid.

Braadland: Det jeg har på hjertet, gjelder i grunnen også dette med den internasjonalt rettslige stilling. Det er sikkert riktig som utenriksministeren der sa, at det er betenkelig at det har funnet sted en viss utgliding i prinsippet om havenes frihet. Men jeg vil gjerne nevne her at vi har vel presedens av forholdsvis ny dato, som minner svært meget om den situasjon vi har med Cuba i dag

Det var den franske blokade av Algerie under krigen der, hvor franskmennene oppbrakte handelsfartøyer uten hensyn til nasjonalitet i en avstand av 60 km fra kysten, og der forelå det jo ikke noen krigstilstand i internasjonal målestokk. Det var det ene tilfelle.

En annen parallell eller en annen form for utgliding har vi jo hatt i og med disse operasjonsfeltene som er blitt deklarerert både fra amerikansk og fra sovjetisk side i Stillehavet i forbindelse med rakettpøver. Det er jo et brudd på havenes frihet at en stormakt tiltar seg retten til å si at hvis dere kommer innenfor der, så risikerer dere å bli senket.

Jeg er i det hele tatt betenkt på at vi gir oss inn på noen større internasjonalt folkerettslig diskusjon. Spørsmålet er så uklart og så svevende at vi vel gjør rett i å se tingene som de er. Her er det en kollisjon mellom to stormakter, den ene føler seg truet og mener den har nasjonal rett til å gripe inn for å forebygge en farlig utvikling. Jeg er sikker på at vi i de kommende dager kommer til å få en strøm av propaganda fra øst basert på nettopp dette med havenes frihet, og jeg synes jeg vil advare mot at vi engasjerer oss i en slik diskusjon.

Langhelle: Jeg har to spørsmål. Det ene gjelder dette møtet i NATO's råd i går aftes. Var det som ble gitt der, utelukkende en orientering fra amerikansk side, eller søkte Amerika på noen måte tilslutning til den politikk som det nå har slått inn på? Det var det ene spørsmål.

Det annet spørsmål gjelder FN's generalforsamling. Hvis nå denne "uniting for peace"-resolusjonen blir brukt, er det da noen som helst mulighet for at det amerikanske forslag kan bli vedtatt? Så vidt jeg husker i farten, har den afroasiatiske blokk nå ca. halvparten av FN's medlemmer. Det kreves vel to tredjedels flertall for

å få vedtatt resolusjonen. Betyr det da i virkeligheten at vi der kommer opp i en deadlock?

Utenriksminister Lange: Med hensyn til hr. Braadlands henvisning til presedens i Frankrikes blokade av Algerie, så er det riktig at det var et brudd på gjeldende folkerett. Man var på fransk side klar over at det representerte et slikt brudd. For vår del aksepterte vi ikke dette folkerettsbruddet. Da et norsk skip ble oppbrakt, nedla vi sterk protest og markerte dermed at vi holdt fast ved det som hittil har vært betraktet som gjeldende folkerett.

Hvor det gjelder NATO's råd, så artet det møtet i går aftes seg som en redegjørelse for den amerikanske beslutning og en begrunnelse for hvorfor den amerikanske regjering hadde sett seg nødsaget til å gå til dette skritt. Men Acheson ba om, etter de rapportene vi har fått, at NATO-regjeringene måtte se presidentens beslutning i lys av de opplysninger han hadde kommet med, og Acheson understreket at presidenten kunne ha truffet andre og mer vidtrekkende tiltak. Når man mente at tiltakene var berettiget, var det fordi man ved å gå til direkte aksjon i dag for å eliminere den trusel mot De forente stater som rakettene på Cuba utgjør, kunne ha medført drastiske gjengjeldeskonssekvenser for De forente staters allierte, f.eks. i Europa eller Syd-Amerika. Altså hvis man hadde gått til aksjon, til intervensjon, kunne det medført represalier mot de allierte i Europa og andre steder. Men man har altså ikke vurdert det slik på amerikansk hold at den faren skulle umiddelbart foreligge hvor det gjelder de tiltak som nå settes i verk.

Acheson sa videre om den amerikanske vurdering av situasjonen at i Washington mente man situasjonen kunne utvikle seg på to forskjellige måter. Militært sett ville Sovjet-Samveldet bli sterkt fristet til å la sine skip provosere amerikanske skip til å skyte på dem, slik at De forente stater vil bli stående som angriper. Man er i Washington fullt oppmerksom på denne fare ved blokadetiltakene, man er beredt til å la utviklingen i så måte gå sin gang. Blokaden kan således føre til aksjon med defensive våpen, eller sågar med offensive våpen, og det foreligger således en betraktelig fare for en opptrapping – escalation er det engelske uttrykk – av militære tiltak. Men på den annen side mener man i Washington at Sovjet-Samveldet også vil benytte situasjonen til å sette inn betraktelig propagandistisk press på de nøytrale eller uforpliktete land.

Acheson avsluttet med en appell om å vise solidaritet, men kom ikke med noen uttrykkelig anmodning om støtte til dette spesielle tiltak. Denne solidaritetsappellen gjelder imidlertid da særlig hvis den forutsetning som Acheson personlig ga uttrykk for, nemlig at det kommer mottiltak i Berlin, skulle vise seg å slå til.

Hvor det gjelder situasjonen i generalforsamlingen, så har vi i dag ikke noe sikkert grunnlag for å vurdere hvilken skjebne en slik resolusjon vil få. Det vil vel for de afroasiatiske land ha en god del å si, skulle jeg tro, hvilket forløp møtet i organisasjonen av amerikanske stater vil få. Skulle De forente stater få generell tilslutning der, som de tydeligvis regner med at de vil få, så kan det komme til å påvirke holdningen i hvert fall hos en god del av de asiatiske og kanskje enkelte av

de afrikanske land. Jeg tenker der i første rekke på Brazzaville-gruppen. Man må således ikke nødvendigvis regne med en samlet reaksjon fra alle de 53 afroasiatiske land.

Kjøs: Det er vel så at de tiltak som er satt i verk av De forente stater, kan vekke betenkeligheter og kanskje også innvendinger, men jeg tror allikevel at det er mest realistisk å se saken som den er. Det er jo kort og godt at Amerika føler seg truet av den offensive opplading som er skjedd på Cuba. Der tror jeg man, med de etterretningsmidler som man nå har, ikke minst fotografering, må gå ut fra at amerikanerne har ganske sikre bevis for det de nå påstår. Og det er vel ikke tvil om at ved en plassering av mellomdistanseraketter på Cuba er det etablert en virkelig trussel mot De forente stater. Det tror jeg man skal ta i betraktning når man nå skal vurdere hele situasjonen. Jeg tror at vi på det nåværende tidspunkt ikke har annet å gjøre enn å ta utenriksministerens redegjørelse til etterretning og så se hvordan det videre vil utvikle seg.

Men jeg vil gjerne gi min tilslutning til det utenriksministeren sa om det amerikanske resolusjonsforslag, at vi, når det kommer til behandling i hovedforsamlingen – som man vel sikkert kan gå ut fra det gjør etter at det er stanset i Sikkerhetsrådet – skal støtte det. Det inneholder jo et realistisk opplegg til å bringe ut av verden årsaken til den situasjon som nå er oppstått, og en oppfordring til FN om å sende observatører for å kontrollere at dette blir gjennomført, og for det tredje en oppfordring til USA og Sovjet om å komme sammen for å drøfte nedrustning og i det hele tatt bringe disse konfliktemner ut av verden. Det syns jeg det er riktig og positivt at vi slutter oss til, og det er helt riktig som utenriksministeren sa, at man kan ikke på forhånd vite hvilken skjebne et slikt resolusjonsforslag vil få i hovedforsamlingen.

Langhelle: Jeg har et spørsmål til: Foreligger det noe om andre regjeringers vurdering av situasjonen? Jeg tenker da blant annet på våre naboland, som Danmark og Sverige, samt Storbritannia?

Utenriksminister Lange: Vi har ennå ikke fått noen vurdering, verken fra våre naboland eller fra Storbritannia. Jeg fikk tidlig på formiddagen et personlig budskap fra Lord Home, som ba om å bli orientert om vår reaksjon på den foreliggende situasjon, og som ga uttrykk for at det var nødvendig å holde den aller nærmeste kontakt nå i dagene fremover. På det reagerte jeg med å si at jeg ennå ikke var rede til, før vi hadde drøftet det i Regjeringen, å gi noen reaksjon på selve situasjonen, men at jeg fullt ut delte hans ønske om å holde den aller nærmeste kontakt i denne situasjon. Fra Danmark har vi ikke hørt noe ennå, heller ikke fra Sverige.

Fung. formann: Vil dette seie at heller ikkje Storbritannia hadde fått noko vink på førehand om at dette skulle skje?

Utenriksminister Lange: Jeg skulle tro at de sannsynligvis ikke har fått vite stort mer eller fått vite noe stort tidligere enn vi har. Det har vel sin bakgrunn i den britiske reaksjon på de tidligere bebudede tiltak mot skipsfarten i forbindelse med Cuba. Men dette er gjetning fra min side, noe sikkert vet jeg ikke om det.

Jeg har nettopp fått stukket i hånden her et papir som forteller at den danske ambassadør i ettermiddag har meddelt at det danske utenriksministerium hadde fått melding fra Bonn om at den tyske regjering har sendt ut en erklæring som sterkt støtter den amerikanske aksjon mot Cuba. Det foreligger allerede som presseflak.

I London var det blitt meddelt at regjeringen ennå i øyeblikket var samlet til møte for å drøfte situasjonen. Etter all sannsynlighet vil britene støtte amerikanerne i Sikkerhetsrådet. Det stemmer med det jeg fikk vite gjennom budskapet fra Lord Home. Situasjonen i London var for øvrig rolig, og det var ikke foretatt noen ekstraordinære beredskapstiltak.

Det er alt den meddelelsen gir.

Ingvaldsen: Det var først dette spørsmålet om noen presedens for en sånn handling som USA har foretatt. Så vidt jeg har forstått, peker president Kennedy i sin tale på Berlin-blokaden i 1949, hvor man faktisk blokkerte på samme måte som her, bare at det var til lands. Jeg har fått inntrykk av at amerikanerne legger nokså stor vekt på dette, og de sier også at de her ikke vil blokkere for levnetsmidler, medikamenter osv.

Det er også et annet tilfelle, som ligger i en litt annen gate. Det er ikke lenge siden Sovjet hadde en stor manøver i Nordishavet og faktisk blokkerte der et stort område. Så vidt jeg har forstått av avisene, ble norske fiskefartøyer advart, og det ble jo direkte opplyst at de risikerte å bli ødelagt hvis de kom inn i det området.

Det er jo litt annerledes, men sånn som det ligger an, er det likevel så at vi har interesse av å hevde havenes frihet, i dette spesielle tilfelle vil jeg dog si at det tross alt kommer i annen rekke, for det ville vel være ytterst betenkelig hvis Norge skulle formulere en protest og på en måte bli eksempel for alle afroasiatiske land osv. I og med at saken er brakt inn for Sikkerhetsrådet og FN, kan det vel ikke være noen grunn for Norge til å komme med noen vurdering av situasjonen og noen eventuell protest for tiden. Det er vel det spørsmål som i første rekke berører vår stilling til problemet.

Utenriksminister Lange: Det er riktig at presidenten i sin tale hvor han bebuder disse tiltakene, understreker at til forskjell fra det Sovjet-Unionen gjorde da russerne etablerte en fullstendig blokade av Berlin i 1948, så omfatter de bebudede tiltak bare stans i forsyninger med offensivt militært utstyr. Det er den henvisningen det er i talen til Berlin-blokaden i 1948/49. Men det gjøres ikke til noe hovednummer i og for seg i denne talen.

Med hensyn til hvordan vi skal forholde oss, så har jeg også vurdert det slik at vi må tenke oss vel og lenge om før vi i tilfelle opptrer utad som protesterende her i den situasjon som vi nå er inne i, og som kan utvikle seg dithen i løpet av noen døgn at solidaritetsforpliktelsene under NATO begynner å spille, og vi dermed i

aller høyeste grad er avhengig av at man fra alle hold innenfor NATO lever opp til disse solidaritetsforpliktelser.

Stray: Jeg vil gjerne først få lov å si for min del at jeg er helt enig i at vi støtter det forslag som er fremlagt til resolusjon fra USA's side i hovedforsamlingen.

Når det gjelder spørsmålet om vår stilling som skipsfartsnasjon i denne forbindelse, kan jeg ikke se det annerledes enn at selv om dette skritt som USA nå har tatt, er et meget alvorlig skritt når vi ser det i relasjon til verdensfreden, så er det et skritt som, når vi ser det i relasjon til skipsfarten og vår stilling som skipsfartsnasjon, faktisk setter oss i et mindre dilemma enn de mindre vidtrekkende skritt som Amerika hadde bebudet i første omgang, ville ha stillet oss i. Så vidt jeg kan forstå, ville de tiltak som Amerika hadde overveiet å gjøre, vel ha gjort det nødvendig for oss på en eller annen måte å protestere.

Men nå er det etablert en regelrett blokade. Det som da er diskusjonsspørsmålet, er om dette kan ansees som en krigshandling eller ikke. Det er et spørsmål som interesserer Cuba i første omgang, og ikke oss. At vi i den frie skipsfarts navn godt kan unnlate å protestere i den foreliggende situasjon uten at det kan skape noen skadelig presedens for oss i fremtiden, tror jeg må være temmelig opplagt. Vår konklusjon må være at noen protest fra norsk side ikke foretas, heller ikke om noen av våre skip blir stoppet.

John Lyng: Jeg er ganske enig med hr. Braadland og de mange andre som har hatt ordet etter ham, som har pekt på at det er ingen foranledning for oss til i dag å blande oss bort i noen diskusjon om hvor vidt det som her er skjedd, er i strid med gjeldende folkerett eller ikke, og jeg forstår det da også slik at utenriksministeren heller ikke et øyeblikk har tenkt på at det fra norsk side skulle tas noe initiativ av den art. På den annen side vil jeg nok si at man må vise en lignende, nokså sterk forsiktighet når det gjelder å opptre slik at man stilltiende eller uttrykkelig godkjenner prinsipper som i neste omgang kunne snus mot oss, slik at det ble erklært blokade av oss for skipsfart på vårt land.

Jeg er enig i hr. Kjøs' konklusjon, at foreløpig får denne komite ta utenriksministerens utredning til underretning. Men jeg tror også at mange av denne komites medlemmer svært gjerne vil bli holdt à jour hvis det skulle inntreffe ting som kan tolkes slik at vi stilltiende eller uttrykkelig godkjenner prinsipper som i neste omgang kan snus mot oss.

Tande: Det gjelder her ting som det er forferdelig vanskelig å uttale seg om. Når en leter etter presedens, synes jeg nok at det ikke er godt å finne noe som svarer til den situasjon som foreligger. Når det gjelder Algerie, så var jo Algerie regnet som en del av Frankrike, og det var ikke noen absolutt parallell til Cuba, så vidt jeg har skjønnet det. Når det dernest gjelder Berlin, sperret de jo der vei, jernbane og vannvei, men flyene fikk lov å gå, og det kom ingen trusel om å skyte ned transportflyene. Dette er også noe som er kommet til her, og som etter mitt skjønn gjør det meget farligere, det vi nå er oppe i.

På den annen side har vi altså folkeretten. Men vi har her å gjøre med folk som ikke respekterer noen folkerett i det hele tatt. Og vi så hvorledes det gikk da Hitler drev sitt spill, og hans motspillere holdt på med folkeretten i det ene møtet etter det andre. Nå har vi noe av samme situasjonen.

Jeg tror at når vi først er i den stilling at vi har FN og Sikkerhetsrådet, da er det det beste å avvente rolig det de kommer til, og – som det er sagt her av flere – at vi ikke gjør noe forhastet, verken med å uttale oss, protestere eller foreta andre ting. Vi bør avvente de organers virke, som vi nå har, og som nå holder møter og altså vil ta saken opp i Forsamlingen. Jeg tror det er riktig at vi er forsiktige og at vi i FN støtter USA's resolusjonsforslag.

Fung. formann: Fleire har ikkje bedt om ordet. Skal ein då rekne ordskiftet omkring denne saka for slutt?

Utenriksminister Lange: Jeg vil bare gjerne si – skjønt det jo skulle være overflødig – at Regjeringen vil holde så nær kontakt med denne komite som mulig etter som situasjonen måtte utvikle seg, og at vi skal bestrebe oss på å legge fram for komiteen det som vi etter hvert måtte få av opplysninger som kan gi bredere grunnlag for å vurdere de risikomomenter som vi her står overfor.

Fung. formann: Kjem då utanriksministeren til å halde sitt foredrag torsdag etter planen?

Utenriksminister Lange: Jeg har vurdert det slik at med mindre det skjer noe helt dramatisk innen torsdag morgen, vil det være det riktigste at jeg holder redegjørelsen som planlagt. Det kan føre til at jeg blir nødt til å ekstemperere en del av den fordi den jo må være så vidt mulig å jour, men jeg vil heller løpe den risikoen enn å ta det skritt, plutselig å avlyse en slik redegjørelse, noe som kanskje kunne vekke unødig uro.

Fung. formann: Eg er samd med utanriksministeren i det. All den stund det er annonsert at denne orienteringa skal gis torsdag, vil det vel virke påfallande dersom det ikkje blir gjort.

Er det nokon som har andre spørsmål å reise i kveld?

Braadland: Jeg vet ikke om jeg kunne få spørre utenriksministeren om han gjennom den finske handelsminister har hørt noe nærmere om møtet mellom Kekkonen og Krusjtsjov, som jo fant sted for meget kort tid siden, og om det i den forbindelse kom opplysninger som kan være av verdi.

Utenriksminister Lange: Det var ikke den finske handelsministeren som var her, som det sto i avisene, det var han som var meldt, men i hans sted kom den finske utenriksminister. Han nyttet sitt nærvær her til å gi regjeringsmedlemmer fra de tre andre nordiske land som var til stede, en orientering om president Kekkonens

samtaler i Moskva. Samtidig med at han ga denne redegjørelse her var våre lands ambassadører innkalt til Utenriksdepartementet i Helsingfors og fikk der en helt tilsvarende redegjørelse av den finske statssekretær i utenriksdepartementet.

Det som er det viktigste i det som foregikk under samtalene mellom president Kekkonen og Krusjtsjov er for det første at spørsmålet om konsekvensene for Finland av en eventuell undertegning av fredstraktat med Øst-Tyskland overhodet ikke ble berørt. Det er man på finsk side meget lettet over – i hvert fall inntil videre. Det som ble sagt om Berlin- og Tysklandssituasjonen var i det vesentlige at Krusjtsjov gjentok at de vestlige tropper måtte vekk fra Berlin, og gjentok det som han også har sagt om og om igjen til utenlandske gjester i de siste månedene, at han ikke tror Vestmaktene, og spesielt De forente stater, mener det alvorlig når de sier at det er ting de vil slåss for i Berlin. Det er i grunnen den alvorligste siden ved dette, at dette gjentar han om og om igjen, fordi det kan tyde på at han da på sin kant kan komme til å gå lenger enn båten bærer.

Ellers hadde samtalene i det vesentlige dreiet seg om de finsk-russiske handelspolitiske problemer, hvor man står overfor en meget vanskelig situasjon forut for handelsforhandlingene som skal begynne enten i dag eller i morgen, fordi der er et stort tilgodehavende på finsk side og finnene ikke finner tilstrekkelig interessante russiske varer til så å si å få brukt opp dette tilgodehavende. De er derfor forberedt på å bli påpresset varer fra russisk side som de har mindre interesse av å kjøpe.

Heller ikke var spørsmålet om EEC-situasjonen blitt berørt, utover det at Krusjtsjov hadde sagt at han i og for seg ikke hadde noe å bemerke til Finlands samarbeid med EFTA, og at han når det gjaldt EEC-situasjonen, stolte på at man i Finland var oppmerksom på hva man kunne gjøre og hva man ikke kunne gjøre. Han hadde ikke ellers gått inn på denne situasjonen i det hele tatt.

Ingvaldsen: Det gjelder utenriksministerens redegjørelse i Stortinget torsdag. Jeg er for så vidt enig i det synet utenriksministeren ga uttrykk for her. Men det er en ting jeg sitter og tenker på: Det vil vel ikke være helt usannsynlig at etter den redegjørelsen vil f.eks. Gustavsen forlange ordet – det kan man ikke nekte ham, han kan for så vidt gjøre det ved en annen anledning i Stortinget også – og komme med uttalelser som kan bli litt ubehagelige og eventuelt må korrigeres. Jeg kan ikke komme til noen konklusjon med hensyn til hva dette vil føre til, men jeg tror det vil være riktig å overveie den eventualitet.

Utenriksminister Lange: Jeg takker for rådet om å være i beredskap.

Fung. formann: Då takkar eg for frammøtet og hever møtet.

Møtet hevet kl. 19.15.